

Horváth Péter

M. S.

A bolond ingenárus

– Stüllyedünk, uraim! – közölte Stompfeld Ámos (a magát latin szóval *ingenáriusnak* nevező bányamérő) az elképedt tanácsurakkal. – Selmec városa minden évvel közelebb kerül a pokolhoz!

– Köszönjük, magiszter! – A bíró elsimította fölényes mosolyát. – Sorolja elénk, jegyző úr, a következő pontot! – fordult volna Odoricshoz, ám az izgága, sokak által bolondnak gondolt ingenáriust nem lehetett ilyen könnyen elhallgattatni.

– Tudom, hogy meghökkent titeket, uraim, e közlés – pattant a középre –, de szavamnak könnyen bizonyosságát adom! – Mielőtt a tanácsurak egyet is hökkenhettek volna, az alacsony, mitugrász emberke papírtekercset terített elébük a nagy asztalra. – Íme, az ábrázolatok, melyeket sokadszori megméréseim nyomán készítettem szeretett városunk állapotáról.

A tanácsurak pislogva meredtek a léniák, szögértékek és messzeségi számok áttekinthetetlen labirintusára.

– Mint tudjátok, méréseimet saját készítésű eszközömmel végzem, melyen a regulához az egyeneseket és harántékösságokat (nem horgasakat avagy perézeseket!) igazítom, míg a szegleteket a szegletmértékhez helyesítvén olvasom le a cirkalomról mindamaz értéket, melyekkel Püthagorasz mester képletét használván megállapíthatom a távoli magasságokat és mélységeket, miként azt nekem sok évvel előbb egy németföldi felmérés tanította, midőn Thurzó uram először részesített a megtiszteltetésben, hogy krakkói házában vendégül látott volt.

Az urak egy kukkot se értettek a harántékösságokból és perézesekből, de megnyúlt orral bólogattak. A pékből lett bírón kívül a bolond ingenárus volt az egyetlen a frissen választott tanácsurak közt, ki már az előző magisztrátusnak is tagja volt. Csupán emiatt még nem tisztelték volna, maga a bíró sem hagyta volna őt tovább beszélni, de a nagy hatalmú Thurzó úr nevének említése mindnyájuk nyelvére féket tett. Igaz, hogy mióta az új király cseh vértesei megszállták Selmecet, Thurzó nem járt a városban, nevét se forgatták a hírek, de tudjuk, amit tudunk. Királyok jönnek és mehetnek, a Thurzók mindig kikönyökölik a maguk előkelő helyét az országban, sőt azon is túl. *Ez* a Thurzó pedig (zsebében Fukar Jakab tengernyi pénzével) egész városokat vett árendába, afölött Ulászló apjának, a lengyel Kázmér királynak is jó cimborája. Ha régen járt erre, bármikor megjöhet, zsebében ki tudja, miféle királyi végzéssel. Aztán meg a bolond ingenárus nem is volt annyira szalajtott, mint amilyennek látszott szertesztét bomló, seszínű hajával, hunyorgó menyétszemével. A városi rézbányák legmélyebb tárnáiban az ő elgondolása szerinti wasserkunst működött. A maga által tudálékosan „vízkerékkel hajtott merítőmű”-nek mondott gépezet, mely a bányavizet a felszínre szipolyozta, éppoly jó szolgálatot tett a tárnatulajdonosoknak, mint a szintén általa alkotott fanyompálya, pedig az ellen még a kamaragróf is protestált elsőbben, mondván, minek költenének a föld alatti bányafolyosók talajába ékelt fölös gerendákra, hiszen azon kívül, hogy a bányászok munkáját könnyítenék, más hasznot nem hoznak. Egyedül az azóta eltűnt

(s távollétében az új tanácsnokok által minden vagyonától megfosztott) Pregitzer Lóránt vezette be saját tárnáiban a „nyompályát”, melynek két deszkája közt az ércel rakott taligák aljára szerelt vasszeg kattogott, hogy a súlyos csillét a folyosók kanyargó középnyomán tartsa. Az ő bányászai eme (német szóval hundnak, azaz) kutyának nevezett elmés szerkezettel valóban könnyebben boldogultak, mint addig. Nem tolták a csillét a vágat falának, nem akadtak el vele, ergo: többször fordultak a kutyával, mint korábban anélkül. Megint ergo: több ércet termelvén igenis több hasznot hajtottak a bányatulajdonosnak.

A bolond ingenáriust (ha tetszik, ha nem) ezért is illett meghallgatni. Hátha kibontakozik magyarázatából holmi használható ötlet, amely a tanácsurak javára válhat.

– Mint azt jól látjátok, urak, a rajzolatomban – vezette göbös ujját a papíron – a kettős keresztel jelölt helyek, itt körben, a várast ölelő dombok és hegyek magospontjait jelölik. Ez itt a Küküllő, ez a Szittyta, ama legmagosabb pedig... Értitek, no.

A tanácsurak értőn hümmögtek.

– No mármost... – forgolódott előttük a pöttöm librator – szerszámom pontosságát ellenőrizendő e pontok magosságát évente megmérem. Éppen tegnap volt esedékes az újabb kalibráció, melynek során egyik ámulatból a másikba esvén kellett megállapítanom, hogy vonásnyi eltérés van a tavaly és az idén mért magosságok közt. Ez pedig két dolgot jelenthet: vagy a környülálló hegyeink nőttek meg, vagy maga Selmec süllyed. Márpedig tudjuk, hogy a hegyek nem nőnek, inkább csupaszodva kopnak, tehát szeretett városunk került mélyebbre a hét domb ölelésében! – vágta ki ragyogó orcával.

A tanácsurak összepislogtak.

– Nem lehet, hogy a szerszámoddal van baj? – kérdezte vidoran Jámbor Miklós, a rézművesek céhelnöke.

– Nem, nem! – ingatta a fejét a bányamérő mester. – Hiszen éppen a te kiváló segedelmeddel készítettem az eszközt! Azután, ha megkopott volna, úgy az ormokat nem magosabbnak, de alacsonyabbnak jelölné. Nem, nem, uraim! Selmec bizony süllyed.

– No és mit jelent ez, kedves Ámos? – kérdezte a bíró.

– Azt, hogy maga a pokol vonz minket, uraim! – jelentette a bolond ingenárius.

– Mint vasat a mágnes? – szólalt meg a jegyző, mintegy bizonyítván, hogy nem csak a szócsűrészhez ért, de egyéb tudományokban is jártas.

– Úgy van! – kurjantott a kis ember. – Városunkat a pokol delejezi!

– De miért épp Selmecet? – kérdezte valaki.

– Nos, azt nem tudhatom teljes bizonyossággal – vallotta be a mérések tudora –, ám a régmúlt példáit idézve, hogy mást ne mondjak, bizonyára emlékeztek a görög Tokaszté fiára, Oidipuszra, ki Théba városát sújtó átok okát keresve...

Pius testvér sietett a tudatlan várasatyák segedelmére.

– Erről nem szól az Írás! – vágott közbe, hitszónoklatokon edzett baritonját zengetve. – Elég nekünk a Biblia tudása!

– Hiszen a Szodomáról szóló példabeszédek is azt sugallják, hogy a váraslakók bűne okozza a város pusztulását! – tekintett rá a tudor. – Te tudod legjobban...

– Szodoma nem jutott pokolra! – próbálta elvágni a bolond ingeniárius kitörni készülő szóáradatát Pius atya. – Szodoma maga volt a pokol, midőn az Úr kénköves és tüzes esőjét reá bocsátotta.

– Nos, ez valóban különbség – adta meg magát a kis ember –, igazad van, atya. De az se lesz piskóta – pillantott a pékből lett bíróra –, ha Selmec alámerül ama kénköves tüzekben, odalent, minket is magával ragadva.

– No és mondd csak, Ámos uram, mennyi idő alatt jutnánk le oda? – kérdezte a bíró, ki a maga részéről nem hitt a pokolban, vagy ha hitt is, úgy gondolta, hogy a pokol idő és hely szerint Selmectől egyaránt messzi van, másrészt arra valók a Mária-templom kanonokjai és a kolostor szerzetesei által egyaránt árusított búcsúcédulák (melyekhez ő maga kedvezményes áron jutott), hogy még itt, emez állítólag süllyedő világban elnyerje a bűnbocsánatot.

– Erre nézvést is végeztem számításokat – terített újabb papírtekerccset az asztalra a pöttöm. – Hol is van? Ja, igen. Ez lesz az. – Egyszerű aránypár állításával jutottam a baljós részeredményekre. Ha szeretett várasunk egy esztendő alatt tizedhüvelyknyit süllyedt, úgy ezer további évek során e mérték már egy egész bányaölt elérhet!

Az urak mind kacagtak. A bányaöl Selmecen akkoriban éppen akkora volt, mint a Ring tágas házainak kiskapumértéke. Még a legmagasabb selmeci délceg is főhajtás nélkül fért általa. Ha ezer év során csak egy emberral süllyed meg a váras...

– Köszönjük értékes, megnyugtató közléseket, tisztelt Ámos uram! – mosolygott a bíró a többiekre hunyorítva. – Ezek szerint marad bőven időnk egyéb tennivalóinkra. Foglalkozunk tehát a kivetendő újabb adóval, amelyet a vértesskapitány engedelmével...

– Lehet, hogy van időnk... – emelte ujját a bíró arca elé a bolond ingenárius –, ám lehet, hogy nincsen! Emez utóbbira utalnak más intő jelek, melyekről engem részben Pozsony várasából, részben némely külhonból érkezett levelek tudósítanak. – Talárja végtelen zsebéből újabb papírokat varázsolt a szájtátiak elé. – Itt van mindjárt ez – emelte szeméhez az egyiket. – Dover várasából kaptam, John Martin uramtól, ki a vizek mozgását figyelvén tett már eddig is figyelemre méltó megállapításokat, miszerint, hogy néhányat idézsek: az álló tók folyás nélkül való források; avagy hogy a vizet, ahol foly, ott folyamatnak, ahol kereng, ott örvénynek és tekervénynek, hol magát leszíja, a földben elnyelő toroklatnak, ahol pedig fenék nélkül vagy, ott feneketlen mélységnek mondjad!

Az urak már erősen unták az okítást. Szerettek volna az adók ügyére térni, melyek beszédével saját embereiket bizván meg, szép haszonra számítottak.

– Lényegre! – ásitott Kovai Lőrinc, kinek pedig nem lett volna szava (még ásitásnyi sem) a gyűlésen. Az új tanácsválasztást a cseh vértesskapitány mellől Pius atya és Odorics (a korábbi jegyző) társaságában vezénylő bíró csak azért tette föl a jelölőlistára, hogy vita esetén pártoló szavazatát bírja.

Rá is morrantott azonnal.

– Hallgass, ha nem érted! Egy selmeci tanácsnok ne kérkedjen a tudatlanságával! – A pöttömhöz fordult. – Mi van a vizekkel?

– Nos, amint Martin uram írja, a tengerár habjai belső hévség miatt hat óráig a partra kifolynak, majd viszontagsággal visszafolynak, mégpedig rendszeren közel egyenlő mértékkel. Ám mostanában e mérték erősen felduzzadt, kétszer, sőt háromszor annyi ár hömpölyög ki a tengerből és vissza, mint a múlt hónapban. Némely ánglusok ezt francúz praktikák eredőjének vélik, ám elfogulatlan, tiszta elmével az én Martin barátom másra következtet. Meglehetős tehát, mondja, hogy valamely mértékek az időben változnak. Ennek oka lehet amaz égi jelenség, melyről a pozsonyi Ilkusch Márton barátom minapi levele tudósít. Hol is van, igen, ez az... A keleti égbolt felől – olvasta –, az oroslán jegyében feltűnő új csillag igen hasonlatos ama korábbihoz, amely harminc év előtt tűnt fel, dőghalált hozván sokakra, így siettetvén idejük mértékét. – A tudor zsebébe süllyesztette a leveleket, összetekerte a rajzokat. – Ezért mondom tehát nektek, urak, éljetez bölcsebb mértékletességgel e süllyedő várasban, mert könnyen lehet, hogy az ítélet azért közeleg, mert megérdemlitek.

Az urak megkukultak.

Mindnek volt bőven vaj a füle mögött.

Piusra pislogtak, adna felmentést Jézus nevében, cáfolván a pokol közeledtét. Pius atya, ki a beteg apát helyett kormányozta a várai domonkos kolostort, s a cseh vértések bevonulás óta (a bíró jóvoltából) a plébánia érdekeit is képviselte a tanácsüléseken, valamint a lefizetett pápai legátus jóvoltából ideiglenes inkvizítori címet is nyert, megfontoltan emelkedett szólásra.

– Mint azt tudós barátunk tette – mosolygott kegyesen Stompfeld Ámosra –, magam is hivatkozhatnék bölcs eleinkre, kik között sokan leírták már a büntetés tűzének természetét, avagy megkérdezhetném, vajon melyik pokolhoz kerül közelebb Selmec? A Lymbus Patrumhoz, hová az első pünkösöd előtt elhaltak lelkei kerültek, vagy a Lymbus Infatumhoz, mely tudvalevőleg ama gyermekek lakhelye, kik a szent keresztség elnyerése előtt halnak meg?

Most a tudósra került a pislogás sora.

– Ha eme poklok felé süllyed a váras – mosolygott rá Pius melegen és *szinte* megbocsátón –, az lakóit kevésbé érinti, mint azt pogány logikán pallérozott eszméteddel magad is bizonytalanná belátod. Ám ha a purgatóriumba vezető út nyílik meg alattunk – emelte a hangját –, miképpen erre már volt példa sok évek előtt, a nagy földmozgás idején, nos akkor is segítene rajtunk az Úristenhez és Szent Fiához szálló imáink sora. Így van?

– Minden bizonytalanná – suttogetta a tudós.

– Imádkozzunk tehát, testvéreim – fordult társaihoz Pius atya –, bizonyítván, hogy a hit ereje mindig nagyobb bármily nyakatekert okoskodásnál, legyen bár szó az vizek folyásáról, csóvás csillagok égi bolyongásáról avagy afféle görög ravaszkodásról, amely számításokkal próbálja felmérni a teremtett világ végtelenségét.

A bolond ingenárius meghajtotta fejét. Minek szórná tovább gyöngyeit e disznók elé? Levelező barátai óva intették a szájaskodástól. A bölcs a bolondtól is tanul, a bolond a bölcstől se.

– Mondjátok utánam – dörögte Pius –, Miatyánk, ki vagy a mennyekben...

És az urak sietősen elrebegették az imát. A bolond ingenárius is velük zsolozsmázott, miközben Selmec észrevétlen, biztos lassúsággal csúszott egyre közelebb a poklok fenekéhez.

Sántha József

GOETHE MŰVEK

B. Z. A.-nak és Igor Kandúrnak

Már a faszor elején látszott – mesélte a pozsonyi rabbi, aki maga ugyan a legkevésbé sem volt Goethe-rajongó, csupán figyelemmel kísérte, megrendelte és elolvasta a német és francia irodalom újdonságait –, hogy a fák nem a természet rendje szerint sorakoznak a weimari sétányon, nem a perspektíva törvényeit követve voltak egyre kisebbek, hanem sokkal gyorsabban.